

Анотація нормативної навчальної дисципліни
Цикл дисциплін професійної підготовки
«ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ
ТЕРИТОРІЙ»

Метою дисципліни є формування у аспірантів знань в області розвитку сільських територій з врахуванням соціальної, економічної та екологічної складових, що направлені на покращення умов проживання сільського населення, зниження та попередження забруднення селітебних агроecosystem (питна вода, сільськогосподарська продукція) токсичними речовинами та отримання безпечної сільськогосподарської продукції і підвищення родючості ґрунтів.

Завдання дисципліни:

- вивчення основних складових збалансованого розвитку сільських територій (соціальної, економічної, екологічної) та їх взаємозалежний вплив на умови проживання сільського населення та екологічний стан навколишнього середовища і селітебної зони зокрема;

- опанування методами визначення основних показників родючості ґрунту, якості сільськогосподарської продукції, питної води та проведення агроecological моніторингу у селітебній зоні;

- засвоєння методів та заходів з охорони родючості ґрунтів та покращення екологічного стану сільських територій.

Після закінчення курсу аспіранти повинні:

знати та розуміти:

◆ особливості понятійно-категоріального апарату поняття «сільські території»;

◆ наукові основи концепції збалансованого розвитку сільських територій;

◆ нормативно-законодавчі акти України щодо розвитку сільських територій;

◆ сучасний стан та перспективи розвитку сільських територій України;

◆ міжнародний досвід покращення соціально-економічного розвитку сільських територій;

◆ альтернативні шляхи диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях;

◆ функціонування організаційно-правових форм господарювання на сільських територіях;

◆ особливості утворення об'єднаної територіальної громади (ОТГ) та вплив децентралізаційної реформи на розвиток сільських територій;

◆ чинники впливу на агроecological стан селітебної зони;

◆ можливі наслідки негативного екологічного стану на довкілля та організм людини;

◆ заходи щодо покращення соціально-економічних та екологічних умов проживання сільського населення;

- ◆ принципи і методи агроекологічного районування селітебних територій;
- ◆ поширення біогеохімічних регіонів і субрегіонів України;
- ◆ особливості впливу біогеохімічного дисбалансу мікроелементів на агроценози і населення.

вміти:

- ◆ визначати джерела надходження токсичних речовин до основних компонентів селітебних агроєкосистем (грунт, вода, рослинна продукція);
- ◆ проводити агроекологічний моніторинг у селітебній зоні сільських територій;
- ◆ проводити визначення основних показників родючості ґрунту, якості питної води і рослинної продукції, володіти методами та методиками визначення цих показників та вміти застосовувати їх;
- ◆ встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між екологічним станом, чинниками впливу на нього та джерелами надходження;
- ◆ визначати топічну і хорологічну структуру сільських селітебних ландшафтів;
- ◆ оцінювати екологічний стан біогеохімічних харчових ланцюгів поживних мікроелементів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Короткий зміст навчальної дисципліни.

МІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ПЕРЕДУМОВ УСПІШНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Тема 1. Суть та зміст збалансованого розвитку сільських територій, методи та завдання курсу.

Сутність поняття збалансований розвиток сільських територій в умовах трансформаційних процесів та соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні. Предмет, методи та завдання курсу «Збалансований розвиток сільських територій». Загальний огляд науково-методичних рекомендацій, інноваційних підходів та пріоритетних напрямів збалансованого розвитку сільських територій. Нормативно-правовий супровід курсу з урахуванням європейського законодавства, зокрема природоохоронних програм ЄС. Розвиток сільських територій як один з найважливіших пріоритетів Спільної аграрної політики (САП) країн ЄС. Причини та сучасний стан соціально-економічної кризи на сільських територіях України. Регіональні особливості та тенденції забезпечення збалансованого розвитку сільських територій. Загальний огляд основних складових компонентів сталого розвитку сільських територій, а саме: соціальної, економічної та екологічної складових.

Тема 2. Соціально-економічний стан сільських територій.

Характеристика основних складових компонентів соціальної інфраструктури та економічного розвитку сільських територій: процеси депопуляції та

міграції сільського населення; суттєве скорочення частки робочих місць та зростання бідності; закриття амбулаторно-поліклінічних закладів, дитячих садків та шкіл, бібліотек та будинків культури; продовження руйнації доріг з твердим покриттям; погіршення житлово-комунального господарства тощо. Стан та перспективи розвитку сільської поселенської мережі. Диспропорції між організаційно-правовими формами господарювання (державні та приватні сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті селянські господарства). Доцільність підвищення рівня конкурентоспроможності середнього та малого агробізнесу. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку сільських територій.

Тема 3. Розвиток альтернативних видів економічної діяльності на сільських територіях.

Розширення сегменту органічної продукції сільського господарства на сільських територіях. Особливості організації та розвитку сільського зеленого туризму. Покращення соціально-економічної інфраструктури шляхом виробництва народних промислів. Модернізація сфери послуг та побуту. Виробництво товарів легкої промисловості. Активізація підприємницької діяльності та середнього бізнесу. Створення та особливості функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) і локальних агропродовольчих ринків, а також дорадчих служб. Шляхи залучення додаткових інвестицій та капіталовкладень в розвиток несільськогосподарської (альтернативної) діяльності на сільських територіях.

Тема 4. Особливості та наслідки проведення адміністративно-територіальної, децентралізаційної та євроінтеграційної реформ в Україні та їх вплив на розвиток сільських територій.

Характеристика та сучасний стан адміністративно-територіального устрою та реформ місцевого самоврядування в Україні. Об'єднана територіальна громада (ОТГ) – як нова форма управління розвитком сільських територій. Сучасні виклики часу перед сільськими територіями в Україні – утворення нових понять та інститутів «самодостатність сільських громад», «староста», «префект» та ін. Децентралізаційна реформа та її функції (реформування земельних відносин, освіти та медицини). Особливості встановлення механізму відповідальності за використання природних ресурсів на сільських територіях, зокрема на землях сільськогосподарського призначення. Європейський досвід реформування та підвищення рівня розвитку сільських територій. Розвиток проектного менеджменту та інформаційно-методичний супровід розробки проектною заявкою з метою забезпечення збалансованого розвитку сільських територій. Розробка комунікаційної стратегії розвитку сільських громад як потужного інструменту розвитку сільських громад шляхом формування інвестиційної привабливості, об'єднання внутрішніх та залучення зовнішніх ресурсів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Тема 5. Екологічний стан сільських територій. Агроекологічний моніторинг сільських селітебних територій.

Характеристика природно-ресурсного стану сільських територій. Визначення поняття «селітебна територія». Основні джерела забруднення сільських селітебних територій. Охорона природного середовища, раціональне природокористування, збереження біорізноманіття та природних екосистем – запорука екологічної безпеки на сільських територіях. Особливості проведення агроекологічного моніторингу та екологічного менеджменту основних компонентів селітебних агроекосистем та екологізація сільського господарства. Методичні особливості обстеження селітебних сільськогосподарських земель та відбору зразків ґрунту, рослинної продукції та води. Агроекологічний стан ґрунту, якість сільськогосподарської продукції, вирощеної на сільських селітебних територіях, якість питної води. Зміст екологічної освіти, екологічної культури та екологічного виховання. Основні еколого стабілізуючі заходи, що рекомендуються до впровадження на селітебних сільськогосподарських землях. Система природоохоронних заходів та рекомендації зі зниження антропогенного навантаження на селітебну зону сільських територій.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3

РАЙОНУВАННЯ СЕЛІТЕБНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ЇХ БІОГЕОХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Тема 6. Агроекологічне районування селітебних ландшафтів.

Природні і антропогенні чинники агроекологічного стану сільських територій. Топічна і хорологічна структура територіальних систем та ландшафтів сільських територій. Таксономічна класифікація функціонального зонування селітебних ландшафтів. Ландшафтне районування територій як методологічна основа агроекологічних досліджень. Загальнонаукове і цільове агроекологічне районування. Еколого-геохімічні пріоритети збалансованого розвитку сільських територій.

Тема 7. Біогеохімічні особливості сільських територій України.

Природна і техногенна геохімічна міграція, їх параметри і критерії екологічного оцінювання. Принципи формування біогеохімічних циклів і харчових ланцюгів. Агроекологічні особливості біогеохімічних регіонів і субрегіонів України. Небезпечні деформації біогеохімічних циклів у межах сільських територій України. Медико-екологічні наслідки біогеохімічного дисбалансу мікроелементів для рослин, тварин і населення сільських територій України.

Методичне забезпечення

1. Методичні рекомендації з агроекологічного моніторингу селітебних територій / Н. В. Палапа, М. В. Козлов, В. І. Бондарь та ін. – К., 2005. – 22 с.
2. Антропогенне навантаження на сільські селітебні території та заходи щодо його зниження / За ред. Н.А.Макаренко -К., 2008.
3. Методика оцінки агроекологічного стану селітебних територій з метою попередження негативних впливів антропогенних і природних чинників на умови проживання сільського населення / За ред. д.с.-г.н., проф. Н.А.Макаренко, к.с.-г.н., с.н.с. Н.В.Палапи -К., 2010. –44 с.

4. Методика з проведення моніторингу сільських територій за основними екологічними, соціальними та економічними показниками / За ред. д.с.-г.н. О.І.Фурдичка. – К., 2014. – 33 с.

5. Нормативно-правове забезпечення розвитку сільських територій в контексті євроінтеграційних процесів (науково-методичні рекомендації) / За ред. доктора с.-г. наук Н.В.Палапи. – К., 2017. – 36 с.

6. Якість води. Відбирання проб. Частина 2. Настанови щодо методів відбирання проб (ISO 5667:2:2003, IDT) : ДСТУ ISO 5667:2:2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 11 с. – (Національний стандарт України).

7. Якість ґрунту. Методи визначення органічної речовини (ISO 4289:2004, IDT): ДСТУ ISO 4289:2004. – [Чинний від 2004-04-30]. – К.: Держстандарт України, 2004. – 14 с. – (Національний стандарт України).

8. Якість ґрунту. Визначення рН (ISO 10390:1994, IDT): ДСТУ ISO 10390:2001. – [Чинний від 2002-01-04]. – К.: Держспоживстандарт України, 2003. – 11 с. – (Національний стандарт України).

9. Методическое пособие по аналитическим работам для агрохимической службы Украинской ССР. Ч.1. – К.,1989. – 118 с.

10. Ґрунти. Визначення рухомих сполук фосфору і калію за модифікованим методом Чирикова (ISO 4115:2002, IDT) : ДСТУ ISO 4115:2002. – [Чинний від 2003-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2003 – 10 с. – (Національний стандарт України).

11. Якість ґрунту. Визначення рухомих сполук фосфору і калію за методом Кірсанова в модифікації ННЦ ІГА (ISO 4405:2005, IDT) : ДСТУ ISO 4405:2005. – [Чинний від 2006-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006 – 14 с. – (Національний стандарт України).

12. Ґрунти. Визначення рухомих сполук фосфору і калію за модифікованим методом Мачигіна (ISO 4114:2002, IDT): ДСТУ ISO 4114:2002. – [Чинний від 2003-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2003 – 10 с. – (Національний стандарт України).

13. МВВ 31-497058-015-2003. Визначення вмісту рухомих форм важких металів (Co, Cu, Cd, Ni, Pb, Zn, Mn, Fe) у ґрунті в 1н НСІ на атомно-абсорбційному спектрофотометрі // Методи аналізів ґрунтів і рослин. – Харків: ННЦ ІГА, 1991. – С. 175–192.

14. Методические указания по определению нитратов и нитритов в продукции растениеводства № 5048–89 / Главное санитарно-профилактическое управление Минздрава СССР. – М., 1989. – 51 с.

15. Сырье и продукты пищевые. Атомно-абсорбционный метод определения токсичных элементов (ISO 30178:96, IDT): ГОСТ ISO 30178:96. – [Введен в действие 1998-01-01]. – М.: ИПК Издательство стандартов, 1997. – 10 с. – (Межгосударственный стандарт).

16. Якість води. Визначення рН (ISO 4077:2001, IDT) : ДСТУ ISO 4077:2001. – [Чинний від 2003-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2003.– 12 с. – (Національний стандарт України).

17. Вода питьевая. Методы определения содержания нитратов (ISO 18826:73, IDT) : ГОСТ ISO 18826:73. – [Введен в действие 1974-01-01]. – М.: ИПК Издательство стандартов, 2003. – 7 с. – (Межгосударственный стандарт).

18. Якість води. Визначання загального вмісту хлоридів. Титрування нітратом срібла із застосуванням хромату як індикатора (метод Мора) (ISO 9297:1989. MOD) : ДСТУ ISO 4079:2001. – [Чинний від 2003-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2003 – 10 с. – (Національний стандарт України).

19. Вода питьевая. Метод определения общей жесткости (ISO 4151:72, IDT): ГОСТ ISO 4151:72. – [Введен в действие 1974-01-01]. – М. : ИПК Издательство стандартов, 1974. – 7 с. – (Межгосударственный стандарт).

20. Качество воды. Определение содержания кобальта, никеля, меди, цинка, кадмия и свинца. Спектрометрический метод атомной абсорбции в пламени (ISO 8288:1986, IDT) : ГОСТ ISO 8288:1986. – [Введен в действие 1986-03-01]. – М.: ИПК Издательство стандартов, 1986. – 10 с. – (Межгосударственный стандарт).

Рекомендована література

Базова

1. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В.В.Борщевський. – Львів, 2012. – 216 с. (Серія “Проблеми регіонального розвитку”).

2. Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління: Монографія. – Одеса: Астропринт, 2006. – 360 с.3. Талавиря М. П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій: Монографія. – К.: Вид-во НАУ, 2008. – 384 с.

4. Досвід Канади та країн ЄС у сфері політики з підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: аналітичне дослідження / [уклад.: С. Курдицький (голов. ред.), В. Бондарчук, Д.Алколей, Л. Модаван та ін.]. – К., 2011. – 91 с.

5. Українське село: проблеми і перспективи / Л. О. Шепотько, І. В.Прокопа, Д. Ф. Крисанов та ін.; за ред.. Л. О. Шепотька. – К., 1991. – 240 с.

6. Населення України. Соціально-демографічні проблеми українського села. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 468 с.7. Саблук П. Т. Проблеми демографічного розвитку українського села : наук. доп. / П. Т. Саблук, К. І. Якуба. – К. : ІАЕ, 2001. – 43 с.

8. Демографічна криза в Україні: її причини та наслідки / за ред. С. І. Пирожкова. – К. : ІВУ Держкомстату України, 2003. – 231 с.

9. Корсун С. Г. Рекомендації щодо благоустрою територій сільських населених пунктів / С. Г. Корсун, В. Ф. Камінський, В. І. Гамалей. К., 2008. 58с.

10. Демографічні перспективи України до 2026 р. / відп. ред. В. С.Стешенко.– К. : ІАЕ УААН, 1999. – 58 с.

11. Стегней М. І. Прийнятність для України європейського досвіду розвитку сільських територій / М. І. Стегней [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=42240>.

12. Єгорова Т.М. Основи біогеохімії: навчальний посібник (рекомендовано МОН України) / Т.М. Єгорова, В.М. Ісаєнко. – К.: Вид. НАУ, 2006. – 168 с.

13. Єгорова Т. М. Ландшафтна екологія України (геохімічні аспекти): підручник / Т. М. Єгорова. – Кам'янець-Подільський : вид-во ПП Заволейко В.Г., 2009. – 192 с.

14. Єгорова Т.М. Прогнозні Со, Мо, Мп, Zn біогеохімічні субрегіони України / Т.М. Єгорова // Доповіді НАН України. – 2003. – № 11. – С. 201–206.

Нормативна

1. Концепція розвитку сільських територій. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>

2. Проект Закону України «Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?url=http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34%3Fid%3D%26pf3511%3D24247%26pf35401%3D69261&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=OOs8Vc7vAoGhPbuDgZgI&ved=0CBMQFjAA&usg=AFQjCNHjiNV43mumzF1X_yqm_p_Jqfw2g

3. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 38. – Ст. 470.

4. Про державну підтримку сільського господарства України [Електронний ресурс] : Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV (редакція від 01.02.2015). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.

5. Про особисте селянське господарство [Електронний ресурс] : Закон України від 15.05.2003 № 742-IV (редакція від 09.12.2012). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.

6. Про фермерське господарство [Електронний ресурс] : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV (редакція від 06.11.2014). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.

7. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР (редакція від 05.03.2015). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page>.

8. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р. [Електронний ресурс] : Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>.

9. Про основні засади розвитку соціальної сфери села [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 20.12.2000 р. № 1356. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000>. Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12GTVRST.pdf>.

10. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села до 2015 року» [Електронний ресурс] : Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.

11. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань розвитку сільських територій [Електронний ресурс] : Постанова КМУ від 27.12.2008 р. № 1124. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1124-2008-%D0%BF>.

12. Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р. [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 121. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-%D1%80>.

13. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

14. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

4. Водний кодекс України № 213/95-ВР: від 06 червня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

15. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» № 2918-III від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2918-14>.

16. Закон України «Про загальнодержавну програму «Питна вода України» на 2000-2020 роки № 2455-IV від 03 березня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

17. Державні будівельні норми України. Планування і забудова територій. ДБН Б.2.2-12:2018.

18. Державні санітарні норми та правила утримання територій населених місць, 2012 р.

Додаткова

1. Губені Ю. Е. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики /Ю. Е. Губені//Економіка України.–2007. –№ 4(545). –С.62–70.

2. Прокопа І. В. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку / І. В. Прокопа // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 50–56.

3. Вашкулат М. П. Санітарно-гігієнічна оцінка сільських селітебних територій / М. П. Вашкулат, О. М. Черевко, Є. В. Лівінська та ін. // Агроекологічний журнал. – 2009. – № 1. – С.36–39.

4. Моніторинг екологічного стану сільських селітебних територій / Н.В. Палапа, Н.Б. Пронь, О.В.Устименко // Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Вип. 6, т. 2 – Херсон: Грінь Д.С., 2016. – С. 232–239

5. Промислове тваринництво: еколого-економічні наслідки / Н.В. Палапа, Н.Б. Пронь, О.В.Устименко // Збалансоване природокористування. – 2016. – № 3. – С. 64–67.
6. Екологічна оцінка сільських селітебних територій / Н.В. Палапа, І.О.Сігалова, О.В.Устименко // Агроєкологічний журнал. – 2017. – № 2. – С. 89–95.
7. Палапа Н. В. Соціальні проблеми села в ринкових умовах / Н. В.Палапа // Зб. наук. пр. Поділ. держ. аграр.-техн. ун-ту. – 2011. Вип. 19. – С. 45–48.
8. Палапа Н. В. Демографічні проблеми села в контексті збалансованого розвитку / Н. В. Палапа // Агроєкологічний журнал. – 2013. – № 1. – С. 10–16.
9. Палапа Н. В. Особливості харчування та платоспроможність населення України / Н. В. Палапа // Техніка і технології АПК. – 2013. – № 3 (42). – С. 39–41.
10. Палапа Н. В. Економічна розбалансованість та соціально-екологічні проблеми сільських поселень / Н. В. Палапа // Таврійський науковий вісник. – 2012. – Вип. 83 – С. 332–336.
11. Палапа Н. В. Впровадження Концепції сталого розвитку в Україні / Н. В. Палапа // Наук. вісн. НЛТУ : зб. наук.-техн. пр. – 2013. – Вип. 23.3. С.263–268.
12. Палапа Н. В. Основні аспекти концепції сталого збалансованого розвитку / Н. В. Палапа // Техніка і технології АПК. – 2013. – № 4 (43). С. 12–17.
13. Палапа Н. В. Вміст нітратів у основних компонентах селітебних агроєкосистем / Н. В. Палапа, Ю.П. Колесник // Агроєкологічний журнал. – 2007. – № 3. – С. 50–52.
14. Палапа Н. В. Агроєкологічний стан основних компонентів селітебних агроєкосистем / Н. В. Палапа, Ю. П. Колесник // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2008. – Вип. 2 (45). – С. 131–137.
15. Палапа Н. В. Вплив антропогенного навантаження на стан ґрунту, якість продукції і питної води селітебних територій / Н. В. Палапа // Науковий вісник НУБіП України. – 2009. – Вип.134, Ч.1. – С. 189–195.
16. Палапа Н. В. Агроєкологічні проблеми сільських селітебних територій та шляхи їх розв'язання / Н. В. Палапа, Ю. П. Колесник // Агроєкологічний журнал. – 2009. – № 1. – С. 30–36
17. Фурдичко О. І. Екологічний стан сільських селітебних територій України / О. І. Фурдичко, Н. А. Макаренко., Н. В. Палапа. // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 8. – С. 5–9.
18. Палапа Н. В. Забруднення питної води сільських селітебних територій та заходи з покращення її якості / Н. В. Палапа // Агроєкологічний журнал. – 2009. – № 3. – С. 43–45.
19. Палапа Н. В. Оцінка стану селітебних територій промислового міста / Н. В. Палапа, І. О. Сігалова, Т. В. Гапонова // Агробіологія: зб. наук. пр. Білоцерків. нац. аграр. ун-ту. – 2012. – Вип. 9 (96). – С. 96–99.
20. Палапа Н. В. Екологічний стан селітебних територій у зоні промислового виробництва / Н. В. Палапа, І. О. Сігалова, Т. В. Гапонова

// Агробіологія : зб. наук. пр. Білоцерків. нац. аграр. ун-ту. – 2011. – Вип. 6 (86). – С. 59–63.

21. Палапа Н. В. Особливості забезпечення екологічної стабільності селітебних територій / Н. В. Палапа, І. О. Сігалова, Б. А. Тамір // Агроєкологічний журнал. – 2013. – № 2. – С. 17–21.

22. Проблемні аспекти розвитку українського села / [Н. В. Палапа, Ю. А. Цибро, Г. Л. Скрипник та ін.] // Наукові основи сталого розвитку агроєкосистем України. Науково-методичні основи збалансованого природокористування в агропромисловому виробництві. Т. II ; за ред. О. І. Фурдичка. – К. : ДІА, 2012. – С. 144–156.

23. Агроєкологічне районування (методичні рекомендації) / [Т. М. Єгорова, В. В. Коніщук, Н. Б. Мельник]; за наук. ред. О. І. Фурдичка. – К.: ТОВ «ДІА», 2013. – 44 с.

24. Методичні рекомендації щодо впровадження норм сталого розвитку у лісове господарство Карпат / О. І. Фурдичко, В. В. Лавров, П. В. Маціборук, Т. М. Єгорова та ін. – К.: ТОВ «ДІА», 2014. – 68 с.

25. Ландшафтно-геохимические аспекты здоровья населения Полесья Украины и Беларуси / Л. С. Галецкий, Т. М. Єгорова, А. В. Матвеев, В. Е. Бордон // Геологічний журнал – 2007. – № 1. – С. 56–65.

26. Єгорова Т. М. Еколого-геохімічні параметри природної безпеки ландшафтів України / Т. М. Єгорова // Вісник Одеського державного університету. – 2003. – Т. 8. Вип. 5. – С. 37–46. – (Серія: географічні та геологічні науки.)